

Jornades d'Estudi del Moble

Aquesta és una de les fitxes de catalogació que es treballen a les Jornades d'Estudi del Moble que es celebren cada mes a l'Associació.

Associació
per a l'estudi
del moble

Data: 15 de gener del 2008.

Autora de la fitxa: Àngels Creus Tuèbols.

Nom genèric: Civil. Domèstic.

Nom de l'objecte: Peus de gall.

Estil: Rococó.

Datació: Segle XVIII.

Lloc de construcció: Catalunya.

Qualitat: Bona.

Mides totals: 120 cm. llargada del cabiró, 32 cm. ample peu.

Materials: Fusta d'alba per a l'estructura. Guix, cola de pells, pigments, fulls de pa de plata i colradura.

Sistema de construcció: Dos peus vogits, emmetxats a trau i metxa, a un cabiró.

Tècniques decoratives: Talla. Plata colrada. Pintura al tremp.

Elements representats: Joc de volutes encarades. Perla, amb tres fulles que formen un penjoll. Motiu de fulles i petxina.

Descripció: Dos cabirons de secció rectangular amb un peu ornat a cada extrem.

Els cabirons estan pintats al tremp en un color vermellós de to fosc.

Els peus estan vogits i tallats amb successives volutes encarades que perfilen la silueta per les dues cares. Les superiors flanquegen una perla amb penjoll de tres fulles.

Les dues centrals, més estilitzades, estrenyen la forma cinturant-lo. Les dues següents s'exemplen i centren un element de volutes que simulen una petxina. A sota, una altra voluta dibuixa un arc que recull les dues últimes, que es recolzen a terra fent la funció de peus. Tot el guarniment tallat està cobert amb plata colrada. El fons està pintat al tremp amb un color vermellós.

Estat de conservació: S'aprecien abundants forats produïts per insectes.

Restauracions: No s'aprecien.

Estudi: La parella de peus per estudiar en la presenten els seus propietaris per saber-ne l'època i la manera de conservar-los. Ens expliquen que la van comprar, ja fa uns anys, a un antiquari.

Entre els assistents avui comptem amb Ramon Lluís i Monllaó i Jordi Gumí, que abans ens han presentat el seu llibre *La pinacologia, investigació de les pinzellades personals dels artistes pictòrics*. També hi assisteix David Rubio, de l'empresa Ibertrac, especialitzada en control de plagues.

El joc de peces que estudiem configuren els quatre peus del llit de post i bancs de l'anomenat *llit de peus de gall*. Nom amb què figuren aquests llits en els inventaris del segle XVIII. Compostos sempre per dos cabirons emmetxats a quatre peus, més o menys guarnits, que en els casos més sumptuosos s'acompanyaven d'un capçal a joc.

En un principi, aquest tipus de peu retallat es relacionava directament amb la pota cabriolé, però una vegada analitzades les diferents potes i estudiada la documentació que se n'ha anat trobant, entenem que més aviat es tracta d'una confusió. Difereix molt la tècnica constructiva aplicada a cadascuna. Les potes presents es vogien directament a partir d'una post plana que posteriorment el tallista decorava. Les cabriolé, en canvi, requerien un gran tros de tronc on devia de cabre tota la seva forma recargolada, que es desbastava i igualment tallava. Una pota resulta més costosa que l'altra en tots els sentits. Per aquest motiu, les cabriolé solament es troben en els llits de les millors cases i les de peus de gall gairebé en totes les llars del segle XVIII.

Projectem una sèrie de fotografies i gravats

on es mostren llits de diferents qualitats dels esmentats peus de gall. En la primera es poden veure uns peus de línies rectes, més alts i senzills, decorats amb petits elements tornejats. A l'extrem exterior del cabiró, s'hi veu com a remat una peça vertical més enlairada. Aquesta peça impedia que les posts que feien de plataforma rellisquessin fora dels límits del llit. Els peus del llit que avui estudiem presenten en els extrems dels cabirons una fractura que indica que duia una peça similar enlairada que en algun moment es va suprimir serrant-la. Falta en els quatre extrems.

En un gravat antic, es presenta una sèrie de quatre llits, d'un hospital de Saragossa de finals del XVIII, on igualment s'aprecien les estructures rectes i senzilles d'un llit de posts i bancs amb peus de gall. En un dibuix de Tramulles (fig. 1) del segle XVIII, ensenyem uns peus molt semblants als presents, amb el mateix vogit sinuós. Duu un capçal amb les inicials d'Ave Maria entrelaçades.

En un exvot datat del 1847, s'hi evidencien uns peus similars als que estudiem, aquests amb un treball de recobriment pictòric blau més senzill, igualment el capçal centra l'anagrama de Maria. Sempre els exvots són una bona referència que il·lustra molt bé els interiors i els costums. En una altra foto, mostrem un model de llit dels anomenats de mig pilars, en aquest cas, amb una pota cabriolé acabada amb garra i bola que combina una decoració de color vermellós amb el daurat, també amb capçal que inclou el mateix anagrama de Maria.

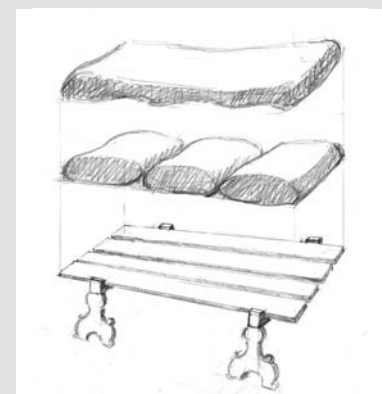
En un altre dibuix costumista de Tramulles (fig. 2) es documenta una escena en la cambra d'una duquesa, o similar, amb un peu

1. Dibuix de Tramulles. Llit amb peus de gall.

2. Dibuix de Tramulles. Pota Cabriolé.

3. Dibuix de Ramon Lluís i Monllaó.

de mig pilar igualment cabriolé acabat en garra i bola. Les peces més excel·lents solien dur aquests peus o també amb garra de cabra. Es trobaven per tot Catalunya. A Olot, a la comarca de La Garrotxa, es van continuar fent durant més temps que en altres indrets. Com també per la part de Tortosa, on els antiquaris en van seguir comprant molts. Tots duïen unes posts al llarg, generalment quatre o més, on descansava el matalàs o la màrrega. Hi havia llits que duïen les dues coses, com altres que duïen els tres punts o traspontins (tres coixins) amb la màrrega damunt (fig. 3), (d'aquí la dita "ésser una màrrega sense punts", en el sentit de dir que algú va mal vestit). Els matalassos s'omplien amb llana, i les màrregues i els traspontins, amb palla o amb pel·lofes de blat de moro, eren uns matalassos inferiors. El matalàs anava generalment lligat als llits de més riquesa decorativa.

Els llits, com les caixes, eren peces importants de les cases, que igualment trobem ressenyats com a aportació en dot en els capítols matrimonials del segle XVIII, tant en les femenines com en les masculines. És una tipologia que sovint aportava l'home al matrimoni.

La fusta de l'estructura, pel poc pes que té, és una fusta de ribera de ràpid creixement. Fusta d'alba, tant la de l'estructura del cabiró com la dels peus. Es feien amb les fustes locals que trobaven a l'abast més fàcilment.

Decorativament segueix la mateixa tècnica que ja utilitzaven els egipcis. Una fusta vogida i tallada, coberta per una capa de preparació de guix, en aquest cas molt fina, una capa de bol, damunt el full de pa de plata i l'acabat amb la colradura.

La primera cola que es va fer servir va ser la caseïna, una fosfoproteïna obtinguda de la llet desnatada per precipitació amb àcid làctic que els egipcis ja utilitzaven i que tenia un aspecte blanc groguenc. Era un espècie de formatge fresc que es barrejava amb calç per fer les capes de preparació dels retaules. Més tard aparegué la cola de pells, que antigament es feia amb restes de pergamins i després amb les restes de la pell adobada de vaca o de be, bullint-la unes cinc hores. Llavors, als retaules, primerament se'ls donava una capa de cola de pell amb guix de paleta, que l'enduria, i finalment s'aplicava el guix de daurador també barrejat amb cola. L'anome-

nada cola forta és de tendrums i la cola de conill s'utilitza des de fa uns 150 anys.

Observem que les capes de guix tenen poc gruix. El guix ha de quedar més flonjo, ja que la seva funció és la de fer coixí per preparar un bon daurat. El cobreix la capa de bol, que s'aglutina amb la cola rebaixada a la meitat de la proporció que la utilitzada abans amb el guix. I els fulls de pa de plata, que, per l'efecte d'oxidació, han perdut tota la lluentor original. Es protegia amb les capes de vernís, amb l'anomenada colradura, però tot i això la plata sempre acaba oxidant-se de manera irreversible. Aquesta era un feina que duïen a terme els aprenents, perquè les fulles de plata eren d'un metall més senzill, per tant, de menys preu que l'or i si se'n malmetia per la poca destresa de l'aprenent, la pèrdua era menor.

La capa pictòrica del fons inclou el pigment d'òxid de ferro barrejat amb la cola de pells rebaixada amb aigua.

A l'hora de valorar el procés de restauració a seguir, si hagués d'anar ubicat en un museu, tan sols caldria netejar i consolidar. Per netejar-ho, no es pot fer servir cap substància aquosa, cal fer proves prèvies amb diferents dissolvents a fi de no endur-nos la capa de vernís o la colradura. Una vegada net, si es vol aplicar un acabat, s'aconsella no fer-ho amb goma laca, ja que sempre s'enfosqueix i després costa molt suprimir-la. Insistim en el fet que la restauració sempre ha de ser reversible.

L'estat general dels peus evidencia que han

[Fitxa 8]

patit humitat, cosa que ha afavorit l'atac d'insectes. S'aconsella desinsectar-los per a evitar-ne un deteriorament progressiu. El Sr. Rubio ens comenta que l'important (es pot esbrinar amb les serradures o els forats) és tenir una idea clara de si és corc gran (cicle de 3 a 10 anys), arnes (de 6 mesos a un any) o corc petit (de un a dos anys). Ells utilitzen trampes de llum que actuen quan emergeix l'adult (un cop a l'any o segons l'espècie cada més anys) que són molt útils i necessàries en col·leccions o museus perquè aleshores també pots detectar altres insectes que ataquen l'entapissat, etc. O el tractament amb microones que fan servir per a bigues, parquetes i arrimadors. Un mètode net i instantani que estan investigant per als mobles. Altres mètodes serien el xoc tèrmic per fred, que té l'inconvenient per a la fusta del canvi d'humitat i que requereix 24 hores. O els gasos (argó, corgó i anhídrid carbònic), fent una bossa on també cal controlar la humitat, no tant traumàtic com el xoc tèrmic, però que per acabar amb els ous i les pupes necessita de 15 a 21 dies.

Finalment diem que és un joc de peus de llit de posts i bancs, *llit de peus de gall* fets a Catalunya al segle XVIII amb una ornamentació d'estil rococó.

Localitzacions anteriors:

Barcelona. Mercat antiquari.

Localització actual:

Barcelona. Col·lecció particular.

GLOSSARI

MÀRREGA: Tela farcida de palla per servir de matalàs; cast.

Jergón. (Ser una màrrega sense punts: anar molt mal vestit).

MÀRREGÓ: (màrrega petita) jergoncillo. 2 (traspontí) hijuela.

TRASPONTÍ: Matalasset de l'amplària d'un llit que es posa, generalment, en nombre de tres, transversalment al dessota del matalàs o matalassos del llit, i que serveix per alçar-los; cast. traspuntín.

TRASPONTÍ: Cadascun dels tres coixins que antigament eren posats de través en el llit, dessota el matalàs (mainar).

BIBLIOGRAFIA

- MAINAR, JOSEP. *Diccionari dels oficis del moble i de l'interiorisme, Generalitat de Catalunya* (1999), i *El moble català*, Ed. Destino (1976).
- RODRÍGUEZ BERNIS, SOFIA. *Diccionario de mobiliario*, Ministerio de Cultura, Madrid (2006).
- PIERA, MÓNICA i MESTRES, ALBERT. *El moble a Catalunya, l'espai domèstic del Gòtic al Modernisme*, Fundació Caixa Manresa (1999).
- *Diccionari castellà-català d'Enciclopèdia Catalana* (3a edició).
- *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans* (2a edició).
- *Diccionario de la lengua española* (Vigésima segunda edición).